

מיוחס ולא נחשיבו כעכו"ם הבא על בת ישראל שהוליד אע"ג דכשר, אין מתחתנים עמו מיוחסים, אבל אין משיאין לבנו ישראלית לכתחלה כמו אביו עד שימול ויטבול לפני שלשה כדן, שאין זה לגבי הבן דיעבד יותר ממנו עצמו. ומה שמסתמך על לשון הרמב"ם שכתב שאין משיאין אותו לכתחלה הואיל והוחזק כעכו"ם, ומכאן ממשיך - אבל הפלשים הוחזקו כישראל שהם משבט דן כעדותו של הרדב"ז, הנה ודאי, ודבר שא"צ לומר, שאם נקבל עדותו של הרדב"ז כודאות, לית דין ולית דיין שא"צ טבילה וגרות, דאטו יהא מי שיאמר שישראל צריך טבילה וגרות, אלא שכאמור יש כאן חשש, ובאמת ספק זה הוא למעליותא, כנ"ל שע"י זה בהתגיר, יש מקום להתירם יותר מצד ס"ס, ונמצא שאין זה בגדר חומרא אלא קולא, וא"כ אין הם בגדר הוחזקו ישראל. ודברי הרמב"ם מתבארים ממה שכתב שם לאחר מזה, דאילו בא ממקום שאין מפקפקים ביהדותו כל מי שאומר שם ישראל אני, גם כשאומר שהוא גר וטבול ומל כהלכה מאמינים לו משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר, אבל אינו ענין לנד"ד שידוע מקור הספק, וידוע גם מובן המוחזקות שלו, א"כ נדון זה בין לתוס' שמפרשים הגמרא דמירי בקבל המצוות בפני שלשה ואח"כ טבל לקריו או לנידתה, ובין להרי"ף והרמב"ם שנד"ד איכא ספק גם על תערובת אינם יהודים, (כ"ש דבזה אמרין דלא היה כאן גרות כהלכה) על ספק זה לא מהני מידי מה שרגילים לטבול, דבלי שהיו לפני כן קבלת מצוות, או בלי שיהיו עדים שהתגיר כהלכה, (לרי"ף ולרמב"ם) אין להתירם בישראל.

ט.

ועתה נבוא לנקודה האחרונה שכת"ר משתמש בה הן לגבי ספק אינם יהודים שנתערבו, והן לגבי ספק ממזרות והוא מצד כל דפריש מרובא פריש כיון שעלו לא"י הרי הם בחינת פריש. הנה גם לכת"ר פשיטא ליה שבמקומם ה"ז בחינת כל קבוע כמע"מ, אלא שע"י פרישתם רוצה להתירם. אך לגבי הס"מ הרי הלוקח מן הקבוע הוא עצמו שהוא ישראל, ועד כאן לא מתירים מצד כל דפריש הוא רק בנמצא או שהוא ביד נכרי, אבל ישראל שלקח ונולד ספק מאין לקח הרי שאין בזה כל דפריש דחזינן הספק כנולד בשעת הלקיחה ממקום הקביעות, (לשון הטור סי' קי) הרי הוא כאילו הוא עדיין במקום הקביעות ואסור.

אלא שיש לדון בזה דאינו דומה לט' חנויות וכו' דהכא גם במקום קביעותם לא ברור הפסול, אך מאן יאמר לן כן, הרי מאד יתכן שבמקומם ידוע מי הם בני הגרושות שנולדו מבעל השני, ואעפ"י שאין הם יודעים שזה באסור כי לדעתם היא מגורשת, אך הן זה פשוט דמה שהישראל שלקח מן החנויות שיש בהם קביעות של טריפה לא מהני ואין שום נפקא מינא אם הוא מודע לזה שטריפה אסורה או שאינו יודע. אך גם בר מן דין, מצד ספק בני הגרושות באותו זמן שנשאתה הדבר הרי היה זה ע"י שהפסול נתערב במשפחה כשרה, והיה זה ע"י שהפסול או הפסולה פירשו ונמצא הספק נולד על אותה שעה שלקחו עצמה מהקבוע דחל עליהם דין כל קבוע שדינו כמע"מ ולא מהני בזה כל דפריש.

נוסף על מה שיש לדון שאין כאן רוב בטוח שהרי הספקות הולכים ומתרבים מדי דור, שבכל דור ישנן גרושות הנישאות באסור ומולידים פסולים.

י.

אכן מצד הספק הנוסף שאמרנו לדעת הרבנים הראשיים שהתירום מצד דאיכא גם ספק שנתערבו בהם לא יהודים, זה יכול שפיר לשמש יסוד להתיר, כי מכח ספק זה אעפ"י שגם הוא בודאי הוא מיעוט, גם בו יש לדון מדין כל קבוע כמע"מ, היינו שבאותה משפחה שנתערב וע"י נשכח ונתעלם מאין בא, יש להחשיב זאת כדין ישראל שלקח מן הקבוע דמדין קבוע כמע"מ דמי, נראה גם זה כספק השקול, באופן שעל כל אחד ואחד הרי זה בגדר ס"ס שכל ספק הוא בדין ספק שקול: ספק ישראל, ספק אינו, ואת"ל ישראל, ספק כשר ספק פסול, שמצד הדין של הס"ס הרי הוא מותר לאחר שיתגיר כדן.

סוף דבר ומסקנא דמילתא אין להתיר אלא מכח ס"ס דאם לא נצרף הספק שנתערבו בהם שלא מישראל, אין מקום להתירם מספק פסול משפחה, אך מכיון שאליבא דאמת יש כאן שני ספיקות ע"י שיעברו תהליך הגרות הם מותרים מצד הדין.

הגרות היא תוצאה מספק הנוסף שמה נתערבו בהם שאינם מישראל שהוא ג"כ ספק סביר, עכ"פ בתור מיעוט שנתערבו בהם וגיוורם היה שלא כדן שאין עליהם תורת גרים, והוא ספק המצטרף להקל הגרות. היא איפוא לא כפי שרגילים לומר גרות לחומרא, אלא אדרבא גרות לקולא והרי זה בחינת טיבותא הוא, ואשרי אלה מורי ההוראה שפתחו לנו פתח היתר במקרה חמור זה.

סימן כב : בחיוב עבודה עברית⁴

א.

איתא בתשו' הרמ"א (סי' י') בתשובה לשאלה שנשאלה על החיוב לקנות מישראל גם כשקיימת אפשרות לקנות אותה תוצרת מנכרי בהפרש מחירים משמעותי. וזה אשר כתב בין השאר :

⁴ אין המאמר דן כשקיימת סכנת נישול של הפועל היהודי ע"י תחרות עבודה זולה מצד אלה שרמת חייהם הנמוכה מאפשרת זאת. וכן אין כאן דיון על מתן שכר עידוד כדי להפנות אנשים למקצועות מסוימים, שיש לפעמים צורך לתקנות בי"ד בכיוון זה. וכן מצד מה שמוגדר בתור "יישיבת אי"י" (כתובות קי, ב) או "יישוב אי"י" (ב"מ קא, א). מצב מעין זה הי' קיים בשנות ה"עליות" הגדולות, בתקופת תרצ"ד-ה, וקיים במידה מסוימת בימינו אלה. וכבר הגיב בכוון זה מרן הגר"ע גרודזנסקי זצ"ל בתרצ"ד, כפי שנתפרסם בשעתו. אין המאמר דן אלא על חובת ההעדרה של "עמיתך", גם במצבים "טבעיים", במגמה לעודד ולפתח גרשי קרבה וסיוע הדדיים בעם ישראל.

היסוד הגדול השלישי, הנה הוא המדרש (תורת כהנים פר' בהר): וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה וכו', למדה תורה, דאם באת לקנות, קנה מיד עמיתך, וכן למכירה וכו'. ואין לומר דזהו דוקא כשהכותי והישראל נותנים בערך ובמקח אחד, אבל כשהכותי מוזיל טפי שרי לקחת ממנו כדי להרויח במקחו. הנה דברים אלה ג"כ הבל המה דהא גרסינן פ' איזהו נשך (דף ע"א, א) תני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי בעמי וכותי עמי קודם וכו'. לא נצרכה אלא דאפי' לכותי ברבית, שנא' לנכרי תשיך, אפי' דוחה עשה של אם כסף תלוה את עשה זו. וכו'.

ואין לומר דדוקא התם שאינו מפסיד משלו אלא שאינו מרויח אבל במקום שמפסיד משלו, כי הכא, אינו צריך להקדים לישראל וכו'. אומר אני שאלו הדברים דבר אבוד הם דהא בהדיא גרסינן פ"ק דע"ז (דף כ') ובפסחים פ' כל שעה (דף כ"א, ב) תניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, וכו'. (מבואר שם במחלוקת בין ר"מ לר"י, שלר"מ מותר נתינה ומכירה בין לנכרי ובין לגר תושב. ואילו לר"י קרא כפשוטו, בדוקא נתינה לגר ומכירה לישראל. וש"י שם בטעם מחלוקתם. ומבואר דר"מ יליף מקרא זה גם דיש להקדים נתינה לגר על מכירה לנכרי, אע"פ שע"ז נמצא מפסיד. ואילו לר"י "מכין דגר אתה מצווה להחיותו וכותי אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא") ואם כן נאמר דע"כ לא פליגי ר"מ ור"י אלא לאצרכי קרא להיות גר קודם. אבל בהא כו"ע מודו דגר קודם ואע"פ שמפסיד בקרנא שלו מ"מ הוא מחוייב לקיים לגר אשר בשעריך תתננו, ה"ה בנידון דידן שמחוייב כל אדם לקיים "מיד עמיתך עמיתך קודם" עכ"ל.

ב.

ולא הסתפק בזה, וממשיך:

ואף נאמר שאף מכאן נלמד, הא דמפרש קרא דמיד עמיתך קודם הוא אע"ג דכותי מוזיל גביה, דהא פסקין פ' מי שהוציא והוה בעירובין (דף מ"ז, א) ר"מ ור"י הלכה כר"י. ור"י קאמר הכא דאקדומי ל"צ קרא. א"כ הא דאמר הכתוב "מיד עמיתך" מיירי כשמוזיל גבי, דאם בשווין הכתוב מדבר ל"צ קרא דפשיטא הוא דעל עמיתך גמור הוא חייב להחיות. אלא ש"מ דה"ק דאפי' בגר (נראה דצ"ל בגוי) במעות ולחבירו בהפסד מ"מ חבירו קודם. עכ"ל.

ג.

וצ"ע מה בא להוסיף בזה שהלכה כר' יהודה, אחר שכבר כתב לפני כן, שגם ר"מ מודה בהא, אלא דלר"מ מקרא ילפינן, ולר"י מסברא שמעינן לה. ועוד מה זה שכי' להוכיח דהמדובר "כשמוזיל גביה", דאם בשווין הכתוב מדבר ל"צ קרא, הרי לעיל העלה בפלוגתא דר"מ ור"י, המדובר במפסיד משלו ע"י שנותן לגר מה שיכול למכור לנכרי, דבזה נחלקו, ובזה אמרו דלר' יהודה ל"צ קרא. וא"כ להקדים בדשיון גם ר"מ מודה.

ד.

ונראה כוונת הדברים, עפ"מ ש"כ התוס' שם הא דחייבה תורה מתן הנבילה לגר הוא משום דלישראל אינה שוה אלא דמים מועטים בעוד שלכותי היא שוה כמו כל בשר א"כ י"ל דבזה הוא שחייבה תורה כי לישראל אינו נחשב להפסד. משא"כ כשבקניה מישראל צריך להפסיד ממון ממש מכיסו.

וא"כ רק בכה"ג שלישל ישראל הר"ז בחינת "ששים" בזה הוא דלר"י שמעינן זאת אפילו מסברא בעלמא ול"צ קרא. לזאת הוסיף דמאחר דק"ל כר"י, ולר"י ל"צ קרא להא, א"כ הא דבא הכתוב לחייב ב"או קנה מיד עמיתך" הוא ע"כ גם במפסיד מכיסו ממש. ובזה האסמכתא היא רק אליבא דר' יהודה, דאילו לר"מ דצריך קרא בנבילה, אין לנו דחייב להעדיף הישראל גם מקרא אלא כשההפסד שלו הוא "דבר מועט". דרבינן מקרא דחייב לקנות מישראל רק בגוונא דנבילה שאין לו הפסד ממש.

שמענו מדבריו עכ"פ שאליבא דהלכתא החיוב לקנות מישראל הוא גם בגוונא שיש פער רציני, במחירים רציני, ולפיכך בכה"ג שהוא דמים מועטים (שהרי הנבילה שוה עכ"פ דמים מועטים) ובזה נתחייבו אליבא דכו"ע, גם בג"ת ומכש"כ בישראל.

ה.

והנה כיוצא בזה במגילת אסתר על סהמ"צ לרמב"ם (שורש ו') בדברי מהר"ר דוד ויטל שהוכיח מסוגית הגמרא (ב"מ דף ע"א): תני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי - עמי ועכו"ם, עמי קודם. ופריך התם פשיטא, ומשני לא נצרכה אלא עמי בחנם ועכו"ם ברבית, אפי' עמי קודם. שמוזה הוכיח הרב הנ"ל שלעכו"ם יש מצוה להלוות ברבית. וכי' ע"ז במג"א בין השאר: ומה שאמר עוד, שאם אינה מצוה למה הוצרך הפסוק לומר שעמי ונכרי עמי קודם תפ"ל מנבילה שכתוב בה לגר אשר בשעריך תתננה וכו' ודרשו חכמים בפ' כ"ש (דף כ"א, ב) ובפ' כה"ב (דף קי"ד, א) להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי וכו'. אני אומר, דאף כי הלואת הנכרי ברבית היא רשות, איצטרך קרא לרבווי שתקדים הלואת ישראל להלוות נכרי ברבית, משום דהו"א דוקא גבי נבילה, שלא הי' בה ריוח כ"כ במכירתה כמש"כ התוס' בפ' כה"ב (שם), אמרה תורה להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי. אבל בהלוות נכרי ברבית, שיש בו ריוח גדול, אימא שהלואתו תקדם להלוות ישראל, ובפרט אחרי היותו עשיר, קמ"ל קרא ד"אם כסף" דישל קודם. ואף את"ל דמ"מ מנבילה נפקא, הא קי"ל מילתא דאתא בקי"ו טרח וכתב לה קרא. עכ"ל.

דבריו בענין העדפת מתן הלואה לישראל, למרות הפסדו "ריוח גדול" ממה שהי' מלוה לנכרי, וזה משום דאלי"ה למה לי קרא לאשמעינן הא ידענו יסוד הקדימה מהא בנבילה. וזה בדומה למה שהסיק הרמ"א כנ"ל בענין מו"מ עם הנכרי.

ו.

אכן בס' שער משפט (סי' צ"ז, א) הביא המג"א וחולק עליו ומפרש דהא דאמרין (ב"מ דף ע"א) דדרשינן מקרא דיש להעדיף הלואה אפי' לעשיר בחנם על הלואה לעכו"ם ברבית המדובר בהלואה לזמן מועט כמבואר בשו"ע (לגבי עשיר), ובדומה לזה ההלואה לעכו"ם, וכיון דהוא לזמן מועט הרי הריוח הוא מועט ורק בכה"ג חייב לוותר "אבל לא בריוח מרובה".

ומסתמך על מש"כ התוס' (ע"ז כ', א) לענין הא דחייב להקדים נתינה לגר על מכירה לעכו"ם שזה "אינו אלא בנבילה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל וה"נ מיירי בהכ"י. והביא דברי המג"א שהובאו לעיל, ומעיר ע"ז כדלהלן:

לפענ"ד נראה עיקר דבריו גדול אי"צ להקדים הלואה לישראל עשיר מלעכו"ם... ואי אמרת דאף בריוח גדול מצוה להקדים הלואה לישראל לעשיר בחנם מלעכו"ם ברבית, כדמשמע פשוט לשון הרמב"ם והסמ"ג דאף בעשיר דינא הכי, אי"כ תקשי מ"ש ממצות השבת אבידה לישראל דאי"צ לבטל ממלאכתו, אף דאינה אלא מניעת הריוח ולעסוק בהשבתה, כדאיתא פ' אלו מציאות וכו'. ואמאי יהא השבת אבידה לישראל גרוע מהלואה לישראל דמחויב להלוות לו בחנם ולהפסיד הרבית של עכו"ם. וכו' עיי"ש.

וצ"ל לדעתו בדחיית דברי המג"א, כמבואר שם דבריו, חדא דלשיטת הרמב"ם דבהלואה לעכו"ם ברבית איכא נמי מצוה, אי"כ איצטרך קרא לאשמעין דאפ"ה, עדיפא המ"ע של הלואה לישראל, וזה בדומה למה שדחה הרא"י מכאן בתשו' הרמ"א. ותו כדכתב המג"א די"ל דמילתא דאתי בק"י טרח וכתב לה קרא. אולם הכל מדובר רק בהפסד מועט אבל לא כשעומד לפניו ריוח מרובה, וכנ"ל בדבריו.

אך נ' דדחייתו אינה קיימת אלא לפ"מ שהמג"א יליף שיטתו דגם בריוח גדול מחויב להלוות לישראל, דאילו בריוח מועט למ"ל קרא, הא אפשר ללמוד זאת בק"י מנבילה לגר. אך אין דחייתו דחי' לדברי הרמ"א שהו"ל דמסתמך על הא דנקטינן הלכה כר' יהודה. ודבריו הרי הם דסובר דלענין להקדים גר לעכו"ם, לגר בחנם ולעכו"ם בשכר ל"צ קרא (ועיקר הכי בא להשמיע "דדברים ככתבם"). אי"כ הרי לדעתו, גם כאן תקשי, דאם איתא דרך בריוח מועט יש להעדיף ולהקדים הלואה לישראל לעכו"ם ברבית, לזה ל"צ קרא כל עיקר, וע"כ קרא אתא להעדיף הישראל, אפילו **בריוח גדול**.

ומה שמביא מהשבת אבידה שאינו חייב להפסיד בה"י בטל מסלע, זה מהוה טענה לגבי הלואה שעצם חיוב מתן הלואה מבלי לקבל רבית בחיוב התורה הוי גמילות חסד, ולזאת דינו שתחייבנו בהפסד מועט, גם כשעומדת לפניו האפשרות הזאת ע"י מתן ההלואה לעכו"ם. אך לענין נידונו כשבא לקנות, והקני' מישראל היא יותר ביוקר, עצם העדפת ישראל, כששניהם מוכרים בשוה, אין בו משום מעשה חסד כלל וכלל, שהרי הקני' היא לצרכו ולתועלתו ואין לו שום נפ"מ ממי יקנה, ע"כ קני' מישראל היא בגדר זה נהנה וזה לא חסר. אי"כ יש מקום להבדיל בזה מאבידה. שהרי אבידה שהתורה מחייבת לא להעלים עין ממנה לקחת האבידה לתוך ביתו, לשמרה ולטפל בה בכל מה שצריך שלא תפסד, וחיוב ההכרזה והטיפול עד הגעתה לבית בעלי, זהו עצמו מעשה חסד גדול.

וי"ל דבזה סגי, ואין לדרוש ממנו עוד בנוסף גם להוציא הוצאות משלו על החזקתה. וע"כ שפיר קיימת הוכחת המג"א, דאי להקדים בהפסד מועט מסברא ידעין לה אליבא דר"י, וכשם שר"י יליף מזה בענין נבילה הדין של "דברים ככתבם", כן עלינו לומר שכי תמכרו... או קנה מיד עמיתך, ע"כ לאשמעין בא, שגם כשעומד לפניו ריוח מרובה ע"י קנין או מכירה לעכו"ם, אעפ"כ החיוב הוא להעדיף "עמיתך".

אי"כ קיימים ע"ז דברי הרמ"א שהובאו בראש דבריו דלענין מכירה החיוב להעדיף הישראל למרות פער גדול במחיר. וה"ה העסקת פועלים עברים, ואפ"י ק"ו איכא שהם כעניים בזה שמתקיימים מעבודתם זו. גם אם אין מעמד לדברי המג"א ביחס להלואה. אכן כ"ז רק לכאורה.

ז.

דהנה כל יסוד ההבחנה בין ריוח מועט לריוח מרובה, הוא מבוסס על דברי התוס' (ע"ז, כ) בענין נבילה. אך דברי התוס' בעיקרם טעונים הסבר. דז"ל התוס' בזה: "...דדוקא נבילה, שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל, שלא היו עכו"ם מצויים ביניהם ולגר היא שוה ככל בשר", עכ"ל. הנה יש בדבריהם שתי הדגשות: חדא דלישראל הוא דבר מועט, משום שעכו"ם שבשבילו זה "ככל בשר" לא שכיח. ודבר שני שנראה ג"כ מהוה עילה: שלגבי המקבל זוהי מתנה גדולה. וצ"ל כוונת הענין הראשון, דאי היו עכו"ם מצויים, כיון שבשבילם זה ככל הבשר, ה"י **השער** נקבע לפי קיומו של השוק לגבי המכירה לעכו"ם, דמאי נפ"מ אם הישראל עצמו משתמש בהם, או שיכול בנקל למוכרו לעכו"ם בשוק. ואז לא ה"י זה בגדר "דבר מועט", לגבי ישראל הנותן, ולא היתה תורה מחייבתו לתתה בחנם. וכן משפיע הדבר שלגבי המקבל זה שוה הרבה, וצ"ע.

ושני הנימוקים דורשים ביאור. באשר לנימוק הראשון אינו מובן. הרי ברור שכוונת היות הנבילה "דבר מועט" היינו עכ"פ יותר מש"פ, אלא שאין זה כערך הבשר הטוב לאכילה לישראל. וקי' מה גבול נתת? הרי כלל בידנו דדין פרוטה כדין מאה (סנ', ח) ואם למשל עומדות לפני הישראל **שתי אבידות**, שאיננו יכול לטפל ולהחזיר רק אחת מהן, אחת שוה הרבה ואחת ש"פ, דדבר פשוט נראה שמעיקר הדין אין להעדיף השבת זו השוה הרבה על השניה. (אם כי יתכן, שאם יש ב"יד יוכל להתנות שישב האבידה היקרה, והלה יתחייב לשלם לבעל האבידה השני את נזקו). וכן ה"ה אם אין שם ב"יד ויש לפניו הפסד **משלו** ש"פ, לעומת אבידת חבירו השוה הרבה, שמ"מ מעיקר הדין "שלו קודם" ואין עליו חיוב השבה, אי"כ גם בזה הרי עכ"פ הוא יפסיד, ומ"ש מהשבת אבידה שכל כה"ג פטור הוא.

ובכלל אינו מובן, מה גבול נתת בין דבר מועט לדבר מרובה, מאחר שכאמור גם ה"דבר מועט" הוא יותר מש"פ, אי"כ היכן הגבול שיותר מזה הוא דבר גדול והפסד מרובה? דרבי בקונה מישראל אלא בגוונא דנבילה, שאין לו הפסד ממשי ודו"ק.

ח.

וכן לא מובן מה רצה לומר התוס' בהדגשה שאצל הג"ת שוה הדבר כמו בשר רגיל? כי מאי נפ"מ בדבר, אם כוונתו להשמיענו, שלמרות שבשבילם זהו הרבה, כיון שהוא לא חסר, התורה מחייבת לתת, הרי אין זה שייך לתירוץ הקושיא, שעיקר התירוץ הוא שמשו"כ מחייבת התורה מפני שהישראל אינו נפסד רק "דבר מועט" ע"כ התורה מחייבתו, הרי זהו חידוש לחיוב הישראל, גם אילולא ה"י הפרש המחיר קיים, שמ"מ יש כאן מתנה, כיון שהמדובר עכ"פ ביותר מש"פ. ובשביל להשמיע הלכה שגם כשזה שוה בשבילו הרבה ג"כ חייב, הרי צריך להביא זאת מיד לפני מה שהקשו, כי אין זה שייך לתירוץ כלל.

אף גם זאת יש להבין, דמה בכך "שלא היו מצויים עכו"ם ביניהם", הא עכ"פ המדובר כשיש עכו"ם שמוכן לקנות במחיר גבוה, אי"כ עכ"פ במקרה זה הישראל מפסיד הרבה מגדר מניעת הריחוק, ולמה נחייבנו לתת זאת בחנם, מפני שאילולא שהי כאן עכו"ם כי אז לא היי יכול להרויח סכום גדול. וכל זה צ"ע.

ט.

לשם הבנה נראה להקדים מה שיש עוד לדקדק בסוגיא. דהנה נאמר בדעת ר"מ דמפרש דקרא אתי לאשמיענן במה שהקדים נתינה (לגר) למכירה (לנכרי) להשמיענו, שאם יש לפנינו גר בנתינה, יש להעדיפו על נכרי במכירה. ולא נחלק על ר"י אלא אם אין כאן גר, שלדעתו רשאי גם לנכרי בנתינה, כמבואר בגמרא וברש"י על אתר.

אך הן קשה, מה דאמרינן לר"מ שיש גם אפשרות לגר **במכירה** כדאמר מפורש "אחד גר וא' עכו"ם בין בנתינה בין במכירה". וקשה איך יתכן גר במכירה, הרי מאחר שיש לפנינו גם גר, הרי חייב הוא בנתינה דוקא ולא במכירה, דכנ"ל הרי בזה מודה ר"מ דילפינן מקרא דיש להקדים נתינה לגר על מכירה לעכו"ם. ולכאורה הדבר צ"ע רב.

י.

והנראה ברור בזה, דהא דחייבה תורה לגר בנתינה ואפילו להקדימו לעכו"ם במכירה, שהיא כפי המנומק (בדעת ר"י) מפני שגר אתה מצווה להחיותו, כוונת הדברים שהמדובר בשהנידון לפנינו כשהזדמנה נבילה בידו, הוא **כשהגר שישנו כאן הוא מחוסר אפשרות קיום**, ואתה צריך להחיותו, גם אילולא היתה הנבילה מזומנת, אלא שאין חיוב אלא להחיותו (כי בזה לא נאמר "אשר יחסר לו" - כפי הרגלו, אלא מה שנחוץ לקיומו, ע"י העמק דבר ויקרא כ"ה, ל"ה-ל"ו) ובה מתעוררת השאלה, שבהיות הברירה בידך להחיותו בדרך מתנה של צדקה והוא בשיעור של "מתנה מועטת", דהיינו כשיעור שיוכל לחיות מזה, ואילו בתתך לו הנבילה יהא זה לגביו "מתנה מרובה", כיון שהיא לגביו "ככל בשר", הרי יקבל יותר הרבה מכדי חיותו, וזה הרי אינו חייב.

בזה הוא שאמרה תורה "לגר תננה ואכלה", כלומר שאל תעשה חשבון זה שאתה נותן לו **יותר** מהחיוב, כיון שאתה יכול למכור הנבילה לנכרי, ולהוציא יותר, כיון שאתה אינך חסר אלא מתנה מועטת שאתה אכן **חייב** לתת לו, תתן לו זאת, ואל תביא בחשבון, שאתה מפסיד מה שהיית יכול לקבל, ואתה אינך חייב כלל אלא מתנה מועטת. כנלע"ד פירוש ברור בדברי התוס'.

יא.

ומתורצות כל ההערות שהערנו בתוס', שדבריהם שלגר זה שוה הרבה הם מהווים באמת עיקר התירוץ. וחידוש שהתורה מחייבת במקרה שמזדמנת נבילה לידך הרבה יותר ממה שהיית חוסך אלמלא הזדמנות זו.

לכן מתורץ שלא מצא התוס' לנכון לציין, כמה הוא שיעור ה"מתנה מועטת" שאתה חייב להפסיד ממש משלך, וכן למה באמת התורה מחייבת אותך לתת לו. כי השיעור הרי מבואר כדי חיותו!

אבל אם אין הוא צריך כדי חיותו, שיש לו משלו, או כשכבר קיבל מאחר, או מקופה של צדקה, בזה אין אתה חייב לתת לו כלל ועיקר.

ובכה"ג שיש לו כדי חיותו אכן מותר לך גם למכור לו. וא"ש מה שהקשינו לדעת ר"מ היכי תמצי אפשרות למכור לגר בעוד שגם לר"מ אפילו כשעומד לפניך העכו"ם שמוכן לשלם לך עבור הנבילה, כמעט כשכר הבשר הרגיל, אתה חייב לתת את זה לגר. כי זה איננו חייב אלא כשהגר רעב ואתה מחוייב להחיותו, אך כשאינו זקוק אין עליך לתת לו הנבילה, והרי היא בקניה כגוי שמוכן לקנותה.

יב.

ומדאמרינן הכי, כל חילוק השע"מ וחידושו אין לו מעמד, וגם בענין זה של הלואה **אין גבול ואין הבדל** בין ריוח מועט לריוח מרובה. והחיוב להלוות לישראל קיים גם בהיותך עי"ז מפסיד ריוח מרובה ע"י הלואה לעכו"ם ברבית, וכמו במכירה, כן בהלוואה, וכן בקביעת מחיר עבודה לפועל ישראל, אין שום הגבלה, בין הפרש קטן וגדול, והחיוב לשכור פועל, לקנות ולמכור לישראל וכן להלוות גם אם נראה לך הפסד ממון רב. וכבר הובטחה הברכה בשמיעת קול ה', שמעשה הצדקה אינו מביא הפסד.

יג.

אכן נ' שמ"מ יש גבול לדבר, וזה מבואר בפרשת המקח וממכר עם עמיתך, שהרי הכתובים מדברים שם על איסור אונאה. ומבואר בחז"ל שעד שתות נקנה מקח, וטעמא דמילתא - מפני שכל כה"ג אדם מוחל. אלא שזה מדובר בדיעבד, אבל לכתחלה יש לדקדק גם בפחות משתות. ולזאת גילתה תורה שאם זה "מעמיתך" או "לעמיתך" יש להעדיף הישראל, ולראות את עצם המחיר כמוסף או כמוזל, בהפרש עד שתות. (ויתכן שזה גם בשתות עצמה, כיון שמ"מ בזה נקנה המקח. וע"י תמורה כ"ז, ב בענין הקדש). באופן שדיני אונאה יקבעו בהתאם לראיית מחיר זה, כמחיר ה**יסודי** (וילע"ע ב"ק קי"ד, א תוד"ה עד, וב"ב כ"א, א תוד"ה ולא).